

Dragan
Damjanović

Ignjat Fischer i zagrebačka arhitektura prve polovine 20. stoljeća

MARINA BAGARIĆ, *Arhitekt Ignjat Fischer*, Zagreb
Meandarmedia i Muzej za umjetnost i obrt, 2011., str. 446
ISBN 9789537355760

Iako Ignjat Fischer pripada skupini najvažnijih hrvatskih arhitekata prve polovine 20. stoljeća, njegov opus do sada nije bio ni posebno istražen ni monografski obrađen. Doktorat, a potom i monografija nastala na temelju njega Marine Bagarić, kustosice Muzeja za umjetnost i obrt (u kojemu je povodom izlaska knjige organizirana i izložba najvažnijih Fischerovih radova), popunjava tu veliku prazninu hrvatske povijesti arhitekture. Na 446 stranica vrhunski dizajnirane knjige, u izdanju Meandarmedije, autorica donosi mnoštvo neobjavljenog materijala, izvornih nacrti i fotografija građevina i osoba vezanih uz Fischerov život i rad.

Fischerov je opus autorica obradila u četiri opširna poglavlja, strukturirana po kronološkom i tematskom načelu. U uvodnom dijelu teksta sintetiziraju se dosadašnje spoznaje o Fischeru, ističu svi važniji autori koji su pisali o tom arhitektu, te se opisuje promjena percepcije njegova opusa – od izrazito negativnih stavova iz prve polovine 20. stoljeća, do afirmativnih članaka koji su se počeli javljati nakon izložbe *Secesija u Hrvatskoj* 1977. godine. Autorica potom govori o kontekstu Fischerova opusa – povijesti arhitekture Zagreba i Hrvatske u prvim desetljećima 20. stoljeća. Budući da je samo dio arhitektove ostavštine sačuvan (dijelom kod obitelji, dijelom u Muzeju grada Zagreba, Hrvatskom državnom arhivu i Odsjeku za povijest kazališta HAZU), Fischerovu je profesionalnu biografiju autorica nadopunila podacima koje je

prikupila iz novina i časopisa koji su izlazili početkom 20. stoljeća te podacima iz literature.

Nakon poglavlja *Biografija* u kojemu autorica donosi osnovne podatke o Fischerovoj obitelji, njegovu životu, školovanju i stvaralaštvu, slijedi središnji i najveći dio monografije koji se usredotočuje na njegov opus. U poglavlju *Arhitektonski atelier Fischer & Hrubý 1897. – 1898.* govori se o arhitektovim projektantskim počecima. Autorica se dakako najviše bavi zgradom zubara Eugena Rada na uglu Strossmayerova trga i Trenkove ulice, podignutom 1897./1898., jer je riječ o prvoj realizaciji u povijesti zagrebačke arhitekture na kojoj se uočavaju elementi rane secesije.

Sljedeće se poglavlje odnosi na vrijeme nakon raspada zajedničkog atelijera s Hrubýjem. U tom razdoblju Fischer počinje redovito raditi kao vanjski suradnik Građevnog odsjeka Zemaljske vlade za koju će u sljedećih nekoliko godina projektirati niz objekata. Autorica najviše pažnje posvećuje arhitektovu sudjelovanju u podizanju kompleksa Zemaljske bolnice na Šalati.

Fischerove javne građevine projektirane u tom razdoblju za privatne investitore detaljno su obrađene. Upravo se među njima nalaze i najvažnija ostvarenja arhitektove karijere: prva zagrebačka poliklinika – sanatorij u Klaićevoj ulici, podignut 1908./1909. za dr. Roka Jokovića; kino Apollo podignuto 1911./1912. u dvorištu zgrade u Ilici 31 i prva moderna zagrebačka robna kuća tvrtke Kastner & Öhler u Ilici 4 te masonska loža *Ljubav*

bližnjega, podignuta 1911./1912. u Nazorovoj 24. Autorica je detaljno analizirala povijest gradnje svih tih građevina, njihovu unutrašnju opremu te porijeklo oblika koje je Fischer primijenio pri njihovu projektiranju.

Uz građevine javne namjene između 1900. i 1908. Fischer je projektirao i niz stambenih i stambeno-poslovnih građevina. Autorica govori o investitorima svih spomenutih građevina, o njihovom stilskom rješenju, uređenju interijera te današnjem stanju. Kao najkvalitetnije ostvarenje toga dijela Fischerova opusa istaknula je vilu Mazzura podignutu 1910. u Tisnom kod Šibenika.

Slijedi potom pregled arhitektova stvaralaštva u razdoblju između dvaju svjetskih ratova. Rat i poraće nisu donijeli zastoj njegovom atelijeru – nastavio je raditi izuzetno mnogo i u Zagrebu i u ostatku Hrvatske, a u svom je atelijeru, u Demetrovoj 3, zaposlio brojne mlade arhitekta (Petra Pavlovića Fetisova, Belu Auera, Zvonimira Požgaja, Zvonimira Vrkljana, Zoju Dumengjić, Milovana Kovačevića, Franu Cotu, Slavka Löwyja i druge).

Kao i opus iz perioda prije Prvog svjetskog rata, i međuratni opus autorica dijeli na javne i privatne zgrade. Javne zgrade podijeljene su pak na poslovne, hotele, zdravstvene zgrade, tvornice te zgrade posebnih namjena.

Najvažnijom Fischerovom poslovnom zgradom iz perioda između dvaju svjetskih ratova autorica smatra Gradsku štedionicu na Trgu bana Jelačića. Složeni projektantski zadatak uključivanja niza sadržaja u jednu građevinu (osim štedionice u njoj se nalaze i restoran, ljekarna i stanovi) Fischer rješava vrlo vješto. Ulazno predvorje, blagajničke prostore te stubišta štedionice oblikuje izrazito reprezentativno i raščlanjuje križanjem elemenata ekspresionizma s art-decoom čime je stvorio, drži autorica, stilski jedinstven interijer u zagrebačkoj onodobnoj arhitekturi.

Budući da je u povijesti ne samo arhitekture već i same institucije Zagrebačkog zbora 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća Ignjat Fischer igrao izuzetno značajnu ulogu, autorica

njegove radove za Zbor opravdano izdvaja u posebno poglavlje. Tijekom 1922. godine Fischer je, naime, izveo pregradnju ranije jašione u glavni izložbeni paviljon – Industrijsku palaču, sagradio je ulazne zgrade od drva te ekspresionistički paviljon tvornice Arko.

Posebnu pozornost autorica posvećuje i Fischerovim radovima za obitelj Arko koja će ga angažirati na nizu projekata poput industrijskog kompleksa između Vlačke i Šubićeve i trgovačko-poslovno-stambene uglovnice na istočnoj strani tržnice Dolac koju su podigli s obitelji Hercog, koja će mu pak povjeriti projektiranje svoje poslovno-stambene zgrade u ulici *Pod zidom* br. 6 (1930. – 1931.), antologijski primjer rane moderne u Zagrebu.

Stambene i stambeno-poslovne zgrade predstavljaju dakako najbrojnija ostvarenja Fischera i njegova atelijera u međuratnom periodu. Autorica donosi povijest gradnje te potanko opisuje stilsko rješenje svih građevina koje mu je atribuirala putem arhivske i druge dokumentacije. Istodobno se osvrće i na povijest obitelji ili institucija koje su bile investitor tih građevinskih poduhvata te ocrtava sustav Fischerovih veza u međuratnom Zagrebu i Hrvatskoj.

Autorica u monografiji obrađuje i građevine koje Fischer nije projektirao, već ih je samo njegovo poduzeće izvodilo poput kuće Stern (ranije kuća Feller, tzv. Elsa-Fluid, ugao Trga bana Jelačića i Jurišićeve), pregrađene 1927. prema projektima arhitekta Petera Behrensa.

Posljednji dio knjige zauzima opsežan katalog s velikom bibliografijom i navedenim izvorima za svaku Fischerovu građevinu.

Istraživanjem i podrobnom analizom Fischerova opusa kroz izvornu povijesnu građu, autorica je ukazala na arhitektov doprinos u povijesti zagrebačke arhitekture prve polovine 20. stoljeća te otvorila niz tema i problema vrijednih daljnijega znanstvenog bavljenja.

Bit ću slobodan napomenuti da tko poznaje autoricu, zna da se ubraja u skupinu povjesničara umjetnosti koji bi se mogli nazvati gorljivim istraživačima

izvorne građe u arhivima, knjižnicama, muzejskim i sličnim institucijama. Iako je riječ o napornom načinu rada, rezultati njezina istraživanja jasno pokazuju kako se trud naposljetku isplati jer će monografija o Fischeru postati sigurno nezaobilaznim tekstom za sve buduće istraživače hrvatske arhitekture prve polovine 20. stoljeća.

Na kraju valja još istaknuti da i doktorat i knjiga o Ignjatu Fischeru pokazuju koliko

je važna uloga mentora. Autorica je imala prilike raditi na ovom tekstu uz budno oko nesumnjivo najbolje poznavateljice povijesti zagrebačke arhitekture i urbanizma 19. i 20. stoljeća Snješke Knežević, koja je nesumnjivo pridonijela izbalansiranosti teksta, kao i usmjeravanju pažnje na važna ostvarenja te na poznate i nepoznate arhivske i druge izvore. x